

Josef Dobiáš zdálky a padesát pět let od „Dějiny československého území před vystoupením Slovanů“

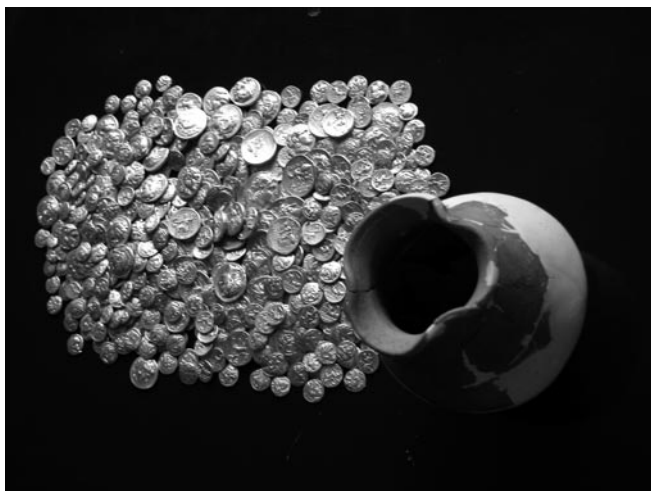
Jan Bouzek

Během mého studia na tehdejší filosoficko-historické fakultě UK (1953–1958) mne učili starověké dějiny Pavel Oliva a Jan Pečírka Řecko, epigrafii Antonín Salač, který vedl také archeologický seminář, řečtinu Zdeněk Vysoký a římské dějiny už tehdy mladý Jan Burian. Karel Svoboda byl mj. oponentem mé diplomové práce, ale Josef Dobiáš už neučil, pečoval o svou poslední žákyni Zdenku Jiroudkovou, později Nemeškalovou, a sídlil o patro níže než ostatní učitelé tehdejší katedry věd o antickém starověku na velké fakultě. Schůzím se co možná vyhýbal, držel se stranou od tehdejších revolučních asistentů Pečírky a Boreckého, usilujících o správně marxistickou vědu, podobně jako Zdeněk Vysoký, který učival brzy ráno, aby se s nikým nepotkal. V době, kdy jsem připravoval svůj první velký referát o římské stanici na Mušově, římských cihlách a sigillatě, jsem se ho několikrát pokusil zastihnout, což nebylo snadné, protože se – podobně jako Zdeněk Vysoký – vyhýbal co mohl schůzím a setkáváním s tehdejšími komunistickými mladými. Udělal na mne dojem hlubokých znalostí relevantních písemných pramenů a numismatiky, do které v konzultacích zasvěcoval především Zdenku Jiroudkovou, ale na požádání několikrát i spolužáka Romana Hakena, ba i mne. Jevil se mi jako výrazně kritický badatel, který se při přípravě své knihy o Československu v době římské (*Dobiáš 1964*) a v několika krátkých článkách velmi kriticky stavěl ke kolegům i pramenům a ostře polemizoval s Emanuelem Šimkem, jehož pokus o interpretaci mapy Klaudia Ptolemaia považoval za pseudovědu. Vymezoval se občas i ostrou kritikou proti ostatním, zejména archeologům ze školy prehistorické, jejichž některé objevy považoval za sporné fantazírování. V mých tehdejších představách měl snad až příliš kritický pohled na tehdejší pokusy o historické interpretace, ale ten mu usnadňoval resistenci vůči nařízenému marxistickému pojetí.

Proti dnešku byla pramenná základna nálezů z doby římské daleko chudší a jen skromně publikovaná, ale Dobiášově věcnosti byl cizí i kunsthistorický přístup k tématu kvalitních římských památek u nás Jindřicha Čadíka, Bedřicha Svobody, Vojtěcha Ondroucha a Jána Dekana, natož pak přístup ostatních archeologů, kteří jen opisovali jeho závěry. Jeho vliv byl v oblasti studia doby římské obrovský v generaci, která už antické jazyky sama neznala a starověké autory nečetla. Proto např. dosud nikdo se nepokusil o srovnání lokalit Klaudia Ptolemaia s keltskými oppidy, jejichž dnes známý počet a rozložení podél řek tuto možnost nabízí a takový pokus by už nemusel být beznadějný.

Záslužná kniha o provincii syrské měla ve světě jen velmi malý ohlas: *bohemica non leguntur*. Zatímco Hrozného jméno ozdobilo katalogy výstav o dějinách syrské archeologie v Paříži a v Damašku a publikace soch z Hrozného sbírky v Praze v *Corpusu Signorum Imperii Romani* si přece jen získala jistý ohlas a syrská vláda nám nabídla možnost pokračování Hrozného projektu v Šejch Sa'adu, Dobiášova kniha byla pro převládající francouzskou badatelskou školu římské Syrie a další tamější expedice podivnou anomálií, jakkoli některým geografickým postřehům dokázalo několik francouzských kolegů na několika konferencích a setkáních v poznámkách a rozhovorech někdy i přiznat jistou zajímavost.

Písemné zprávy o Keltech. Zpráv písemných o našich Keltech není mnoho, ale nedůvěra k nim dnes převládající (*Kysela 2018; Salač 2015*) je způsobena především neznalostí jejich širšího kontextu, který si vedle Dobiáše snadno lze doplnit z historických přehledů G. Dobesche (zejm. *Dobesch 1995; 2001*) i přehledů pramenů písemných a epigrafických (*Tomaschitz 2000; Kruta – Manfredi 1999*) a způsobů, jak jsem se pokusil ukázat s jejich užitím jinde v širším kontextu (*Bouzek 2012a; 2014; 2015a,b; 2018*). Sem patří i hojné práce o středolátenských sponách na Sicílii (*Baitinger 2012*) i další. Patří k tomu i pokusy převzít metody francouzské školy „lieux de mémoires“ (*Nora 1984–1991*). Katalog pražské výstavy *Keltové* (*Militký – Kysela – Tisucká ed. 2018*) je v mnoha částech skvělým přehledem (*Čisťáková – Chytráček 2018*), ale v tomto směru *con ira et studio* dokonce ani neuvádí v literatuře práce dávající více důrazu na písemné prameny mj. od autora této poznámky, podobné práce Petra Drdy a Aleny Rybové (*1995; 2008*),

Obr. 1. Pistiros, nádoba s pokladem

Obr. 2. Pistiros, tři statéry z pokladu

Obr. 3. Pistiros. Statér ražený v Milétu

balkánských ražeb v Němčicích dovoluje polemizovat s tvrzením autorovým, že jejich cesta z východního Středomoří vedla jen přes Itálii (*Militký 2013, 88*), jakkoli numidské mince jako suvenýry z druhé punské války na Stradonicích hrály zřejmě roli u zakladatelů oppid, a s nimi snad i republikánské denáry 2. století, které nebyly přepracovány na keltské mince. Jejich absence v pokladech naznačuje, že platební funkci neměly.

Podobně v době Marobudově v Čechách – oproti skvělým importům kovových nádob – jsou registrovány jen nálezy jednotlivých mincí (*Militký 2013, 89*). Asi nebyly ceněny ve srovnání s picím servisem, jehož význam, podobně jako funkci šatních spínadel, převzala elita této doby od Keltů plynule a se vkusem; mnohé bronzové i stříbrné nádoby představují prvotřídní kusy, které by uspěly i u římské nobility. Bronzové nominály iulsko-klaudivského období snad svědčí o jistém podílu družiníků z Čech na klientském Vanniově království, které patrně dostávalo jisté subsidie; nárůst nálezů mincí za Vespasiána souvisí patrně s oceněním Markomanů a Kvádů po vítězství u Cremony (*Militký 2013, 90*). Proti jižní části Moravy, která už od konce prvního století patřila do „třetí zóny“, jak ukázal i nedávný přehled nálezů bronzových nádob na Moravě (*Jílek 2012*), se jich do Čech dostalo daleko méně. Určitý podíl na službě v pomocných sborech římské armády a na subsidiích v době Trajánově a Antonina Pia (mince rex *Quadis datus* a dar pamětního mileniového lanxu ze Stráží) v rámci vcelku mírových vztahů k Římu přerušila klimatická krize a markomanské války, z jejichž období pocházející depoty mohly být podíly na kořisti. Královský hrob z Mušova s keltským krbovým podstavcem a raně císařskými nádobami byl patrně pohřbem dynastie svrženého pro „kolaborantský“ vztah k Římu. Budova s hypokaustem na hradišti mohla být místem, kde císař psal svou knihu. Dočasně římské tábory byly založeny až k severnímu cípu Moravy (*Komoróczy 2009*).

Ve 3. století se situace vrátila od konfrontace k jisté formě soužití. Jak trefně napsal Fustel de Coulange, pro mnohé Germány už se Řím stal spíše kariérou než nepřítelem a drobné poklady mincí byly úsporami pro horší časy. Stavby s římskými taškami na jz Slovensku (Milanovce, Bratislava, Cífer-Pác) patřily této vrstvě. Egyptské bilonové tetradrachmy snad souvisely se službou germánských auxilií v Egyptě za tetrarchie (*Militký 2013, 91*). Ve 4. století převažující bronzové mince z malých i větších depotů a jednotlivých nálezů překvapivě odpovídají běžné nálezové situaci i na východní periferii impéria, od Egypta až po Indii a Ceylon; depot 1846 drobných mincí z Berouna či okolí (*Militký 2013, 113–*

V. Kruty a dalších starších badatelů s širším rozhledem. Katalog je tak pojat v koncepci vymezení hlavního editora (*Kysela 2018*).

Numismatika a archeologie se vztahují k sobě mnohonásobně. Oproti anglické verzi Militkého katalogu z r. 2010 (*Militký 2010*) je česká verze (2013) rozšířena o textovou část. S širokým užitím detektorů amatéry i „podnikateli“ se starožitnostmi počet nálezů mincí stále rychle narůstá a je nutno autorovi poděkovat. Snad jen o málo jednodušší vzhledem k nižší tržní hodnotě, ale stejně záslužné je sledování nálezů importů římských kovových nádob a náčiní (*Kysela – Danielisová – Militký 2014; Jílek 2012*) z obdobných zdrojů. Řeckých mincí nebylo v Čechách nalezeno mnoho, ale i jejich počet výrazně narostl proti Pochitonovi z r. 1953.

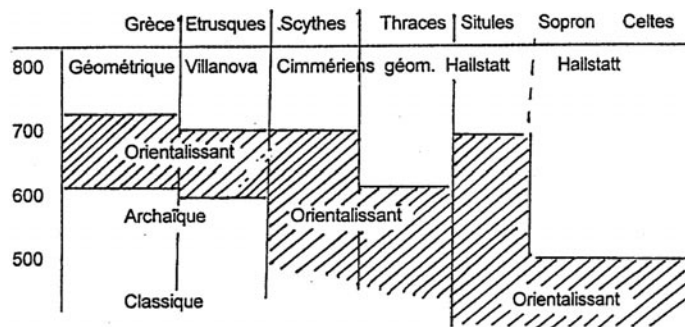
Raně helénistické statéry s hlavou Athény a Niké na reversu byly vzorem keltským ražbám brzy po balkánském tažení; zde chybí odkaz na pistirský poklad, výjimečný zejména tím, že byl odkryt v rámci řádného výzkumu (*Bouzek – Militký eds. 2016; obr. 1*). Obsahoval 549 stříbrných a tři zlaté mince. Ze tří exemplářů statéru v depotu (*obr. 2*) je nejhezčí kus z milétské mincovny (*obr. 3*). Na oppidech je řeckých mincí proti keltským i římským republikánským jen málo, ale slušné zastoupení

135) by byl srovnatelný s tamními poklady, včetně indo-římských imitací drobných římských ražeb. Po pádu limitu okolo roku 378 ubývá bronzovým mincím na užitné hodnotě i výskytu, naopak přibývá depotů zlatých mincí, jimiž římská oslabená říše uklidňovala své sousedy, zejména Huny; samozřejmě obojí reprezentuje různé sociální vrstvy. Poslední četnější drobné bronzы pocházejí z doby Theodosia II. (Militký 2013, 92). Pozdější zlaté mince bývají provrtané či s ouškem a nosily se jako šperk; příměsí daleko starších ražeb v pokladech naznačují, že leccos pocházelo z kořisti. Po polovině 6. století zlaté mince z Čech mizí, patrně s odchodem germánského obyvatelstva užívajícího ještě mince Justiniána I. I pak ovšem sloužily byzantské mince jako součást šperku, navazujícího na barbarským sousedům udělovaná římská významání.

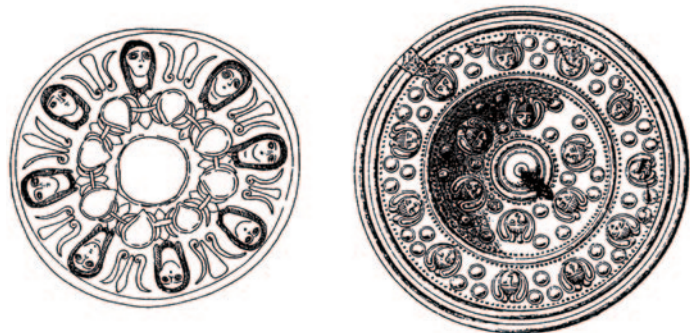
Velký pokrok v numismatických pramenech a jejich zpracování J. Militkým je příslibem k lepšímu poznání širších aspektů doby laténské a římské v Čechách. Vhodným doplňkem jsou práce Jílkovy (2012), Komoróczyho (2009) a otázka keimelií v pozdějších bohatých hrobech. Tak mušovský hrob patrně závěrečného vládcе končící dynastie obsahoval keltský křbový podstavec, kotel spravovaný s hlavami se suebským uzlem a další raně imperiální nádoby (Peška – Tejral 2002) a lanx ze Stráží z doby Antonina Pia se objevil v podstatně mladším hrobovém kontextu (Bouzek 2012a). Kombinace různých pramenů a různých přístupů se jeví být slibnou cestou k nové syntéze.

Z tzv. subgeometrické či orientalizující koiné pod řeckou inspirací (srov. Bouzek 2018, 256–257) je vznik keltského umění až poslední (obr. 4). Vedle řecké měl styl i východní inspiraci (srov. obr. 5). Východní hranice raného laténu se posunula na jz. Slovensko a nové nálezy jsou již i z Moravy (Bujna 1983; Bouzek 2012a,b). To by si zasloužilo více pozornosti. Jantarová stezka procházela obvykle podél východních Alp, Moravy a Odry, jen výjimečně za krizové situace po Býčí skále v 5. stol. přes Čechy. V té době se dostala do Čech i attická keramika zhruba okolo tzv. pozdně archaického stylu (srov. z Pistiru obr. 6). Ve 4. stol. pokračoval dovoz korálu z Itálie (Kruta 2015); italská keramika té doby byla známa i v Čechách (Bouzek et al. 2017), ale jen pokusně napodobována.

Balkánské tažení. Náramky či nánožní kruhy z Istmie poházejí patrně z Čech (obr. 7). Vůz z Mezeku (obr. 8) má už více obdob z okolí Paříže; mohl se snad vyrábět i tam; základní vývoj stylu byl respektován na celém teritoriu laténské kultury. Pistiros v Bulharsku byl dobyt Kelty ca. 278 př. Kr. Při plenění ruin se ztratila na spáleništi část opasku (obr. 9) a duchcovská spona B 1 (obr. 10–12). Ženy často provázely manžele či druhy na taženích. První keltské ražby ve střední Evropě kopírují statéry Alexandra Velikého s hlavou Athény na líci a stojící Niké na rubu (obr. 2–3). Ty byly zastoupeny v pistirském pokladu (Bouzek – Militký eds. 2015) ukrytém těsně před keltským dobytím města (obr. 1). Při útoku byly už užívány

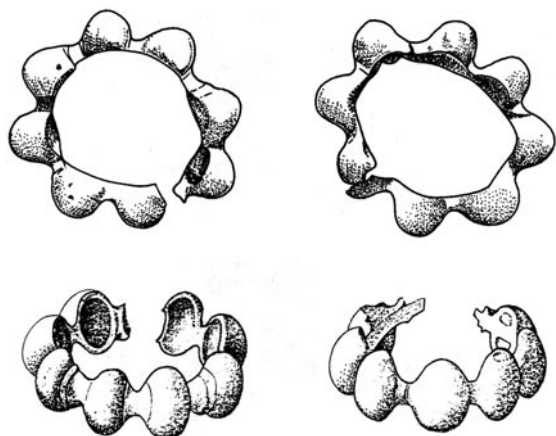
Obr. 4. Srovnání nástupu „orientalizujících“ stylů v Evropě

Obr. 5. Faléra z Hořoviček a mísa z Rogozenu

Obr. 6. Attický krater z Pistiru, zhruba současný se střepey z Čech. Loučení bojovníka

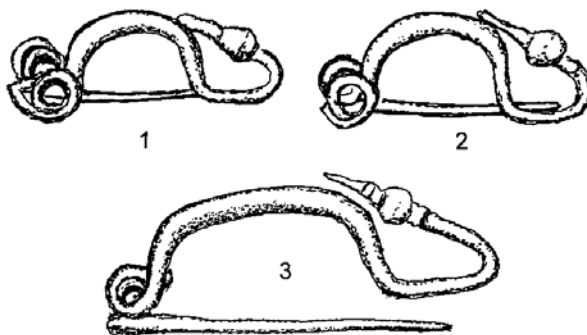
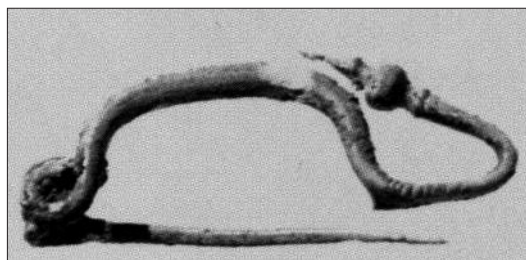
Obr. 7. Náramky ze studny v Istmii a obdoby z Prahy-Bubenče

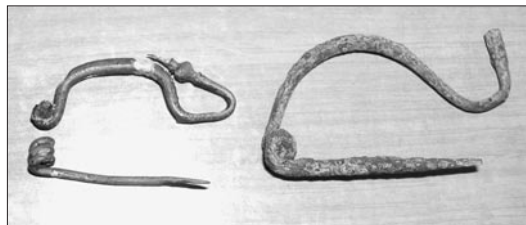
Obr. 8. Keltský vůz z Mezeku

Obr. 9. Dva fragmenty keltského pásu z Pistiru

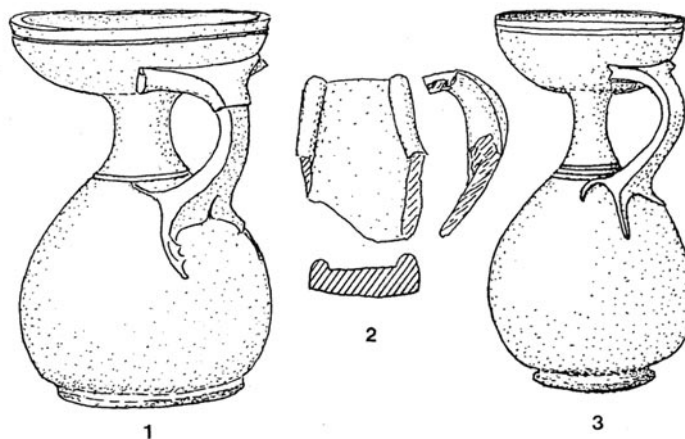
Obr. 12. Spona z Pistiru (3) s obdobami ve Slovinsku

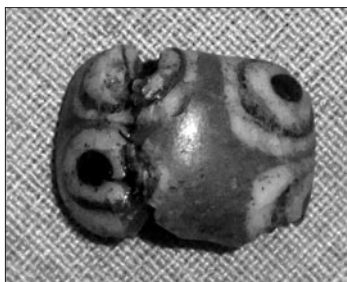
Obr. 10–11. Duchovská spona z Pistiru, původní stav a s ulomenou jehlou a spolu s místní thráckou sponou

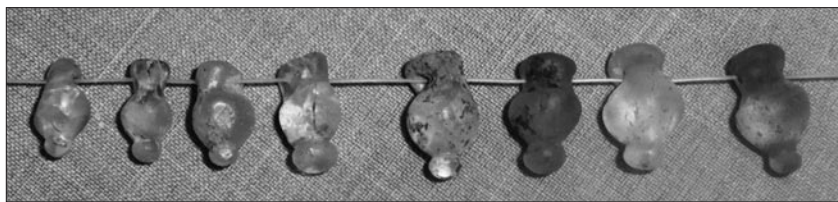
Obr. 13. Železné šipky z keltské destrukce v Pistiru

Obr. 14. Bronzový lekythos typu Talcott z Hurbanova (3), obdoba z Dervení (1) a zlomek hliněného kantharu ze Střelic na Moravě

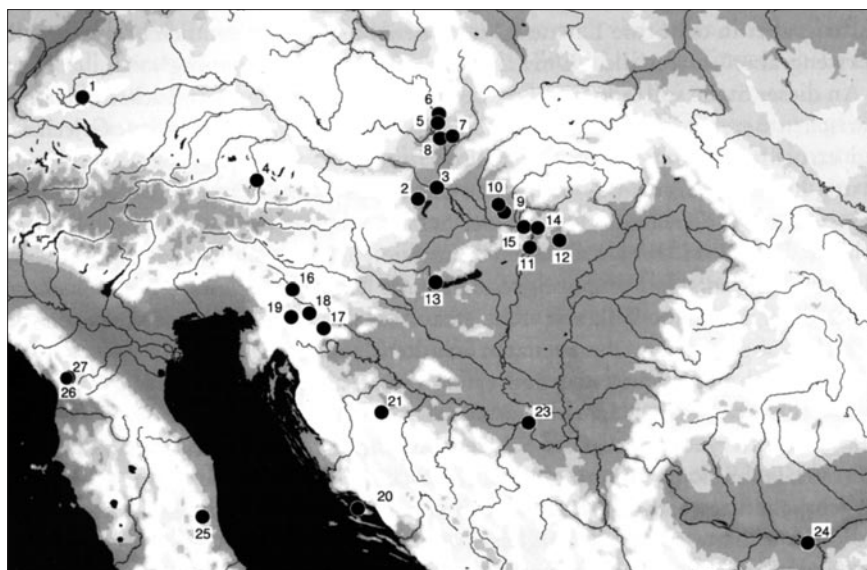
Obr. 15. Skleněná perla s očky z Pistiru

Obr. 16–17. Amforovité perly z bílého průsvitného skla z Pistiru

Obr. 18. Rozšíření amforovitých perel ve střední Evropě. Podle Schönefelder 2007

železné hroty šípů (obr. 13) na rozdíl od starších bronzových trojklanných populárních do konce 4. století. Suvenýrem z balkánského tažení byl též arballos typu Talkot z Hurbanova (obr. 14) spolu se stříbrným kantharem ze Szobu (Bujna 2006; Bouzek 2012b). Ovšem levnější a lépe transportovatelné byly skleněné perly, jednak starší s očky (obr. 15), jednak vázovitého (obr. 16 a 17) a dvojpyramidálního tvaru z bílého průsvitného skla. Ty se objevily na Slovensku, na Moravě i dále na západ (Dubník hrob 21, Bujna 1989, pl. XXIV, 7; 1991, 231; Bouzek 2013; 2017; Venclová 2015; Schönefelder 2007; obr. 18).

Vedle pergamského sochařství jsou důležitým ikonografickým pramenem pro Kelty severopontské terakoty (obr. 19; cf. Bouzek 2015a).

Jak se ztratili Volkové–Tektoságové? Území dnešního Moldavska a přilehlé části Ukrajiny má mnoho nálezů středolatěnských spon a Protagenův dekret na stéle v Olbii (IOSPE I² 32) z poloviny 3. století uvádí Kelty jako nejnebezpečnější nepřátele města, ale později zde uvádění Bastarni byli považováni za germánský kmen. V západním Rumunsku a Bulharsku žili potomci Keltů v tzv. skupině Padea-Panagiurski kolonie, kde také Keltové ztratili svou identitu (Rustoiu 2012). Podobným případem

Obr. 19. Typy keltských bojovníků mezi terakotami ze severního Černomoří

může být zánik ve střední Evropě Volků-Tektoságů. Velká část jich se patrně spojila s Galaty, jejichž jedna tetrarchie uchovala jejich jméno. Blízcí sousedé Germánů žijící na sever od Bójů mohli také ztratit svou identitu uvnitř Marobudovy federace či už dříve (cf. *Bouzek 2008; 2015ab*).

Konec starověku a vznik Evropy. Povědomí Evropy se vytvořilo v konfrontaci s islámem a s invazemi z eurasijských stepí; legendou zastavení Arabů je Píseň o Rolandovi (bitka u Roncevaux byla 778), tatínek Parcifallův ještě nedlouho předtím sloužil v omájevské armádě. V Písni o Niebelunzích není Attila úplný barbar, ale za konec nomádských vpádů je považována obvykle až porážka Maďarů (za významné pomoci českého sboru) na Lešském poli roku 955. I Byzantská říše a Kyjevská Rus byly považovány za součást Evropy, ale ne všemi. Jiní vycházeli především z rozsahu říše Karla Velikého a západního křesťanství, proto také problém věrozvěstů na Velké Moravě; dostali se do prostoru sporů mezi papežem a Byzancí.

Tento svět žil mezi mýtem a skromnější skutečností, ale barbari se stávali křesťany, respektovali klérus aspoň do jisté míry, oproti byrokratickému způsobu vlády předchozí vládnla především přímo vojenská síla, statečnost a do jisté míry i dobrý původ rodový. Družinictví nebylo závazkem trvalým. Ogier rytíř dánský mohl odmítnout Karlovi jít do války, kterou nepovažoval za spravedlivou či rozumnou, a nic se mu nestalo; teprve později vznikla léna a lenní vazba poslušnosti vůči vladaři. Stav války byl permanentní, statečný hrdina a krásná hrdinka milovaná a milující byli vzory té doby i v jejich příbězích; tak byly založeny vzory rytířství a minnesängrů. Mýty byly vesměs pokřesťeny. Mučednictví a relikvie mučedníků a světců hrály v raném křesťanství velkou úlohu. Božská trojice byla daleko, a v mnohých problémech se věřící raději obraceli k prostředníkům: relikvie pak umožňovaly svatost místu, kostelu, biskupství, ba i legitimitě světské vlády, jako ve Francii svatý olej či v tzv. římské říši i jinde korunovační relikvie, které mají svůj význam podnes. Trochu obecnější záběr by si zasloužil i poslední svazek řady Archeologie pravěkých Čech už vzhledem k posunům římských vojenských jednotek a koiné bohatých hrobů aristokracie doby stěhování národů od Atlantiku po Kavkaz.

LITERATURA

- Baitinger, H. 2012:* Fibeln vom Mittellatèneschema auf Sizilien und in Kalabrien, Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums 59, 365–389.
- Bouzek, J. 2008:* Das Ende der mitteleuropäischen Kelten – Was ist von den geblieben. In: Franek, C. (ed.), *Thiasos: Festschrift für Erwin Pochmarski zum 65. Geburtstag*, Wien, 103–108.
- Bouzek, J. 2012a:* The North-Western Part of the Carpathian Basin in the Period of Early Celtic Princes. In: Berecki, S. (ed.), *Iron Age Rites and Rituals in the Carpathian Basin. Proceedings of the international colloquium 2011*. Tirgu Mureş, 189–193.
- Bouzek, J. 2012b:* Ucho zobákovité konvice v Piešťanech a Horné Orešany – Slepý vrch. In: Březinová, G. – Varšik, V. (eds.), *Archeológia na prahu histórie. K životnému jubileu Karola Pietu*. Nitra, 53–57.
- Bouzek, J. 2013:* Glass. In: Bouzek, J. – Domaradzka, L. – Gotzev, A. – Archibald, Z. H. (eds.), *Pistiros V. Excavations and studies*. Prague, 250–254.
- Bouzek, J. 2014:* The Celtic mercenary reconsidered. In: Crawford, S. – Gosden, Ch. (eds.), *Celtic Art in Europe: Making Connections. Essays in Honour of Vincent Megaw on His 80th Birthday*. Oxford, 223–233.
- Bouzek, J. 2015a:* Celts in the Black Sea area. In: Tsetskhladze, G. – Avram, A. – Hargrave, J. (eds.), *The Danubian Lands between the Black, Aegean and Adriatic Seas. Proceedings of the 5th Congress of Black Sea Antiquities*. Beograd, 159–168.
- Bouzek, J. 2015b:* The Story of the Boii. In: Karwowski, M. – Salač, V. – Sievers, S. (eds.), *Boier zwischen Realität und Fiktion. Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte 21*. Bonn, 15–34.
- Bouzek, J. 2017:* Celtic art and glass. In: Kysela, J. – Danielisová, A. – Militký, J. (eds.), *Stories that made the Iron Age. Studies in Iron Age archaeology dedicated to Natalie Venclová*. Praha, 139–151.
- Bouzek, J. 2018:* *Studies of Homeric Greece*. Prague.
- Bouzek, J. – Militký, J. eds. 2016:* *Pistiros VI: the Pistiros hoard*. Prague.
- Bouzek, J. – Pecinová, M. – Řídký, J. – Sankot, P. 2017:* Bemerkungen zur keltischen Kunst und zu den mediterranen Importen in Böhmen, *Studia Hercynia* 21, 45–75.
- Bujna, J. 1983:* Späthallstatt- und frühlatènezeitliches Gräberfeld in Bučany, *Slovenská archeológia* 31, 277–304.
- Bujna, J. 1989:* Das latènezeitliche Gräberfeld von Dubník I, *Slovenská archeológia* 37, 245–296.
- Bujna, J. 1991:* Das latènezeitliche Gräberfeld von Dubník II, Analyse und Auswertung, *Slovenská archeológia* 39, 221–226.

- Bujna, J. 2006: Das reich ausgestattete Kriegergrab aus dem keltischen Gräberfeld in Hurbanovo-Konkol (Bez. Komárno), südwestliche Slowakei, *Pravěk* NR 16, 201–242.
- Čištěková, V. – Chytráček, M. 2018: Stará kulturní tradice – starší doba železná. In: Militký, J. – Kysela, J. – Tisucká, M. (eds.), *Keltové. Čechy v 8. až 1. století před Kristem*. Praha, 27–63.
- Dobesch, G. 1995: Das europäische Barbarikum und die Zone der mediterranen Kultur und das Geschichtsbild des Poseidonios. Wien.
- Dobesch, G. 2001: *Ausgewählte Schriften*. Wien.
- Dobiáš, J. 1964: *Dějiny československého území před vystoupením Slovanů*. Praha.
- Drda, P. – Rybová, A. 1995: *Les Celtes de Bohême*. Paris.
- Drda, P. – Rybová, A. 2008: Akropole na hradišti Závist. *Památky archeologické, Supplementum* 19. Praha.
- Jílek, J. 2012: Bronzové nádoby doby římské na Moravě a naddunajské části Dolního Rakouska. Pardubice.
- Komoróczy, B. 2009: Marcomannia. Der Militärschlag gegen die Markomannen und Quaden – ein archäologischer Survey. In: *Varusschlacht im Osnabrücker Land – Museum und Park Kalkriese* (Hrsg.), *Konflikt*. 2000 Jahre Varusschlacht. Stuttgart, 114–125.
- Kruta, V. 2015: *Le monde des anciens Celtes*. Paris.
- Kruta, V. – Manfredi, V. M. 1999: *I Celti in Italia*. Milano.
- Kysela, J. 2018: Střední Evropa na prahu historie – Keltové v písemných pramenech. In: Militký, J. – Kysela, J. – Tisucká, M. (eds.), *Keltové. Čechy v 8. až 1. století před Kristem*. Praha, 11–25.
- Kysela, J. – Danielisová, A. – Militký, J. 2014: Středomořské importy z oppida Třisov, *Archeologické rozhledy* 66, 567–608.
- Militký, J. 2010: Finds of Greek, Roman and Early Byzantine coins in the territory of the Czech Republic I. Bohemia. *Wetterau*.
- Militký, J. 2013: Nálezy řeckých, římských a raně byzantských mincí v Čechách (5. století před Kristem až 7. století po Kristu). Komentovaný katalog nálezového fondu. *Monumenta numismatica* 2. Praha.
- Militký, J. – Kysela, J. – Tisucká, M. eds. 2018: *Keltové. Čechy v 8. až 1. století před Kristem*. Praha.
- Nora, P. 1984–1991: *Les lieux de mémoire*. Paris.
- Peška, J. – Tejral, J. 2002: Das germanische Königsgrab von Mušov in Mähren. *Mainz*.
- Pochitonov, E. 1953: Nová mapa nálezů antických mincí v českých zemích, *Numismatický sborník* 1, 5–12.
- Rustoiu, A. 2012: The Celts and indigenous population from the southern Carpathian basin: the Intercommunity Communication Strategy. In: Berecki, S. (ed.), *Iron Age Rites and Rituals in the Carpathian Basin*. Proceedings of the international colloquium 2011. Tirgu Mureş, 333–366.
- Salač, V. 2015: Urboiohaemum, Boiohaemum und Böhmen. In: Karwowski, M. – Salač, V. – Sievers, S. (eds.), *Boier zwischen Realität und Fiktion*. Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte 21. Bonn, 117–148.
- Schönefelder, M. 2007: Zurück aus Griechenland. Spuren keltischer Söldner in Mitteleuropa, *Germania* 85, 307–328.
- Tomaschitz, K. 2000: *Die Wanderungen der Kelten in der antiken literarischen Überlieferung*. Wien.
- Venclová, N. 2015: Němčice and Pistiros, Glass beads as historical markers in the third century BC, *Studia Hercynia* 19, 146–148.

Josef Dobiáš from the distance and fifty five years after "History of the Czechoslovak territory before the arrival of the Slavonic population"

The evaluation of the work of Josef Dobiáš is discussed with the survey of present state of knowledge of the Celtic and Roman periods in the Czech lands, the achievements of numismatics and of use of written sources in a broader sense.

Numismatics. Great progress in numismatic sources and their monograph by J. Militký is of basic importance for further study of La Tène and Roman periods of Bohemia. Other important contributions by B. Komoróczy and J. Jílek and the question of keimelia in much later rich graves help to other aspects. The Mušov grave probably of the closing dynasty ruler contained Celtic firedog, cauldron with protomae of heads with Suebian knots and other Early Imperial vessels; the lanx from Stráže from the time of Antoninus Pius appeared in much later grave context. The combination of sources and various points of view show to mark promising way to reach a more advanced results. In the field of using written sources and attempt of broader view of relations of Bohemia much is omitted; this makes the otherwise useful catalogue less successful as synthetic monograph.

The return from the Balkan expedition. The first Celtic mints in Central Europe are copies of stater of Alexander III with the head of Athena on the obverse and figure of Nike on the reverse. These staters were

found in the Pistiros hoard hidden just before the Celtic sack of the city, and the Talcott aryballos from Hurbanovo (Bujna 2006; Bouzek 2012b) and kantharos from Szob apparently came there as part of booty from the Balkan campaign in the seventies. While looting on the ruins of Pistiros on the ruins, two fragments of female belt and a Duchcov B1 fibula were lost on the burnt surface; women often accompanied their husbands or friends in the military campaigns. But much cheaper souvenirs and easier transportable were the glass beads of vase-shaped and double-pyramidal shapes (Grave 21, Bujna 1989; 1991; Bouzek 2013; Venclová 2015).

How the central European Celts disappeared. The area of the present-time Moldova and western Ukraine has many La Tène B fibulae, and the Olbia decree of Protagenes on a stela found at Olbia (IOSPE I², 32) from mid third century mentions the Celts as the most dangerous enemies of the city, but later the Bastarni living there were considered Germanic tribe, In western Romania the descendants of the Celts are among the Padea-Panagiurski kolonie group, where the Celts were also losing their ethnic identity (Rustoiu 2012). A similar case may have been the disappearance from Central Europe of Volkoi-Tektosagoi. A large part of them joined probably the Galatians, in whose federation one of the groups kept their name. Being closest to the Germanic neighbours those of Volkoi-Tektosagoi, who remained north of the Boii, might change their identity, a case well known from the Great Migration period (cf. Bouzek 2008; 2015).

The end of Classical antiquity. The last volume of Archaeology of Bohemia is also more a handbook than a synthetic monograph dealing with general synthesis and general specifics of Roman Imperial and Great Migrations periods. Light was considered the least material element close to spiritual world, precious stones were media through which angels could enter the physical world. The church was the space for transmutatio of bread and wine in the mess; the participation in communio the top impression. The churches were simple halls with columns whose capitals derived from the Corinthian order, and wall mosaics, behind the altar Christus Pantocrator or Holy Mary with baby Jesus. Woodcutting and its reflections in metal and stone played with light and shade, red and other bright colours. Iro-Scottish monasteries transmitted the Celtic and Classical message to medieval world. Bohemia gave to Merovingian jewellery its garnets. Europe was founded against Islamic and nomadic danger in the east.

(English by Jan Bouzek)

Fig. 1. Pistiros. Vessel with hoard

Fig. 2. Pistiros. Three staters from the hoard

Fig. 3. Pistiros. Stater minted in Miletus

Fig. 4. The “orientalising” arts in Europe

Fig. 5. Phalera from Hořovičky and bowl from Rogozen

Fig. 6. Attic krater from Pistiros, Late Archaic, contemporary with the sherds from Bohemia

Fig. 7. Bracelets from Istmia and parallels from Prague

Fig. 8. Celtic chariot from Mezek

Fig. 9. Two fragments of Celtic belt from Pistiros

Fig. 10–11. The Duchcov fibula from Pistiros, original state above, with broken pin and local Thracian fibula (below)

Fig. 12. The Pistiros fibula (3) and parallels from Slovenia

Fig. 13. Iron arrowheads from the Celtic destruction at Pistiros

Fig. 14. Bronze lekythos from Hurbanovo in Slovakia (3), parallel from Dervenii (1) and fragment of clay kantharos from Střelice in Moravia (2)

Fig. 15. Glass bead with eyes from Pistiros

Fig. 16–17. Amphoroid beads of translucent white glass from Pistiros

Fig. 18. Map of distribution of the amphoroid beads in central Europe, after Schönefelder

Fig. 19. Types of Celtic warriors among the terracotta figurines from the North Pontic region